BESLUT

Datum för beslut:
2026-10-27

Diarienummer:
HS-2026-1563

Till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet:

Beslut om remissvar på förslag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900) enligt Konkurrensverkets förslag från rapport 2026:4

Beslutet

Rektor beslutar att Kungl. Tekniska högskolan lämnar remissvar enligt bilaga 1 på förslag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900) enligt Konkurrensverkets förslag från rapport 2026:4.

Ärendet

Kungl. Tekniska högskolan har av Klimat- och näringslivsdepartementet beretts möjlighet att inkomma med synpunkter på förslag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900) enligt Konkurrensverkets förslag från rapport 2026:4.

Remissvaret har utarbetats av universitetslektor Maria Håkansson, institutionen för samhällsplanering och miljö vid skolan för arkitektur och samhällsbyggnad, KTH.

Beslut om att avlämna KTH:s remissvar har fattats av rektor Anders Söderholm efter föredragning av tf. avdelningschef ledningskansliet Anna Aminoff. Närvarande vid beslutet var mötets sekreterare Annette Grahn.

Denna handling har hanterats digitalt och är därför inte undertecknad.

Bilaga 1: Kungl. Tekniska högskolans remissvar på förslag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900) enligt Konkurrensverkets förslag från rapport 2026:4.

Sändlista
Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Registrator KTH

Expeditionsdatum:

2026-10-28

Bilaga 1: Kungl. Tekniska högskolans remissvar på förslag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900) enligt Konkurrensverkets förslag från rapport 2026:4

Konkurrensverket har haft i uppdrag av regeringen att utreda åtgärder för att förbättra förutsättningarna för att etablera dagligvarubutiker och ge förutsättningar för effektiv konkurrens. Man har undersökt avtalsmässiga hinder för tillgång till, överlåtelse och nyttjande av butikslägen. Här konstaterar man att det inte finns några skäl att lägga fram förslag på förändringar då dessa skulle ha liten betydelse. Förslaget blir att införa en förändring i plan- och bygglagen, PBL, 3 kap. 5 § genom tillförande av en punkt 8: *hur kommunen avser att tillgodose intresset av en effektiv konkurrens, särskilt inom dagligvaruhandel*. (förslag till författningsändring avsnitt 7.1)

KTH ställer sig tveksam till om den föreslagna ändringen i PBL kan få avsedd effekt, bedömer att nyttan är låg och förespråkar därmed att den inte genomförs.

Utredningen är systematiskt genomförd och går igenom förutsättningar och konsekvenser. En central utgångspunkt är att det tidigare införda tillägget i PBL 2 kap. 3 § punkt 4 om *en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens*, speciellt med avseende på konkurrensaspekter, verkar ha fått litet genomslag i kommunernas markanvändningsplanering, det vill säga i detalj- och översiktsplaneringen. Bland annat framgår att kommuner upplever att det är otydligt vad effektiv konkurrens avser i sammanhanget.

Förslaget är att lägga till ett krav i översiktsplanen på redovisning av hur kommunen tillgodoser intresset av en effektiv konkurrens, särskilt för dagligvaruhandeln. Skälet är att man anser att det skulle leda till att frågan om etablering av dagligvaruhandel, och särskilt av nya aktörer utöver de fyra dominerande kedjorna, kommer att utredas och diskuteras tidigare i planeringsprocessen. Antagandet är också att det skulle leda till bättre förutsättningar för etablering av lågprisalternativ. En utgångspunkt är att det även fortsatt kommer att vara den fysiska dagligvaruhandeln som är helt dominerande och att lämpliga etableringslägen kommer att vara centrala. Vidare bygger förslaget att lägga förändringen på översiktsplanenivå på att inte införa fler krav på detaljplanenivån för att minska risken att förlänga planprocesserna.

KTH:s ställningstagande bygger på att det finns flera osäkerheter kring nyttan med den föreslagna ändringen.

Inledningsvis är det tveksamt om införandet av en punkt om att redovisa hur kommunen tillgodosett aspekter av effektiv konkurrens, särskilt för dagligvaruhandeln, ökar tydligheten. Punkten innefattar all konkurrens, även om fokus är på dagligvaruhandeln, och öppnar för frågor om vad som ska redovisas gällande övrigt näringsliv, inklusive service och tjänster. De befintliga bestämmelserna om konkurrens i PBL 2 kap. 3 § och avseende handel i detaljplan enligt 4 kap. 37 § bör vara tillräckliga, men kan kompletteras med exempel på hur de kan tillämpas i planeringen.

Vidare ser KTH att det finns en rad andra instrument (se nedan om Konkurrensverkets vägledning) som kan ge större effekt.

Översiktsplanen hanterar kommunens långsiktiga markanvändning. Att peka ut områden som är lämpliga för etablering av handelsområden och näringslivsetableringar generellt ligger inom detta. Däremot är det svårt att styra konkurrensen mellan etablerade och nya aktörer inom dagligvaruhandeln genom detta instrument. Ett flertal andra faktorer utöver tillgång till etableringslägen är styrande, exempelvis hur den befintliga dagligvaruhandelsetableringen ser

ut såväl i kommunen som i kringliggande kommuner och vilket kundunderlag som finns i ett kommunalt och regionalt perspektiv. Dessutom finns ett samspel mellan hur kommuninvånarnas inköpsrutiner ser ut och i vilken mån dessa samvarierar med exempelvis arbetspendling.

I dag sker dagligvaruhandel i stor utsträckning, även i mindre städer, i externa etableringar, ofta samlokaliserade med annan detaljhandel. Mindre enheter i närmare anslutning till bostadsområden saknas ofta, vilket skapar utmaningar för exempelvis hushåll utan bil. Utvecklingen har pågått länge och kan vara svår att bryta, eftersom köpbeteenden påverkar lönsamheten i att etablera sig i dessa lägen. Här krävs andra insatser än ändringar i PBL.

Det långsiktiga perspektivet innebär också att andra strukturförändringar kan komma att ske inom dagligvaruhandeln. De stora kedjorna lämnar i dagsläget mindre lokaler för nyetableringar, vilket i sig skulle kunna vara en öppning för nya, mindre aktörer.

Etablering av dagligvaruhandel och diversifiering av aktörer berör också redan befintlig bebyggelse. Det handlar alltså både om befintliga lokaler som i detaljplan anges för dagligvaruhandel och om eventuella omvandlingar av andra typer av lokaler. Det senare kräver normalt ändring av detaljplan och/eller bygglov. De utredningar som hänvisas till, exempelvis Boverkets *Ändamålet handel i detaljplan, Rapport 2026:7*, samt Boverkets förslag att underlätta förändringar av detaljplaner, framstår som en mer framkomlig väg för att stärka konkurrensen och framför allt underlätta för lågprisalternativ.

Det är också en viktig invändning att även om ändringen görs avseende översiktsplanen kommer det att vara detaljplanen för området som är avgörande, eftersom det är där ändamålet för bebyggelse juridiskt regleras. Upprättande eller ändringar av detaljplaner kommer därför alltid att vara en central del, även om lämpliga områden och prioriteringar tydligare framgår av översiktsplanen.

I uppdraget ingick också att ta fram en vägledning om hur kommuner praktiskt kan främja en effektiv konkurrens inom dagligvaruhandeln, vilket också redovisas i rapporten (5.4). Vägledningen berör endast indirekt frågor som skulle kunna kopplas till översiktsplanen, och då främst att frågor om dagligvaruhandel bör ingå i medborgarsamråd. En kommentar till detta förslag är att det bör ske inom de medborgardialoger och samråd som normalt genomförs i kommunen och inte genom särskilda processer. Förslag om upprättande av handelsstrategier och etablering av dialog med dagligvaruhandelns aktörer för en bättre förståelse av förutsättningarna bedöms ge betydligt större effekt än en ändring i PBL.

Sammanfattningsvis förespråkar KTH att ändringen inte genomförs, att andra instrument såsom råd och stöd om hur kommuner kan arbeta med handelsstrategier är lämpligare, samt att det lagstiftningsmässiga fokuset lämpligen bör ligga på möjligheten att uppdatera detaljplaner efter genomförandetidens utgång samt på möjligheten att använda bygglovsinstrumentet på ett stödjande sätt.